

LitLab Leesclub

Leesclub 55: Verleden & herinnering

Merdeka! van Jacob Vis

Spelregels

In deze leesclub discussieer je met een groepje van 4 tot 6 lezers over *Tirza* van Arnon Grunberg. Je doet dat aan de hand van kaartjes met vragen over de tekst. De leesclub begint met een korte inleiding, die een van de spelers voorleest. Daarna volgen 4 rondes:

1. Ronde 1 bestaat uit 5 quizvragen over de tekst. Een van de spelers leest de vragen voor en alle spelers (inclusief voorlezer) schrijven hun antwoorden op een blaadje. Na het omdraaien van de laatste vraag verschijnen de juiste antwoorden in beeld. Daarna berekent iedereen zijn score.
2. Ronde 2 is een algemeen vragenrondje over de tekst: de spelers benoemen om de beurt wat ze onduidelijk vonden en proberen samen een antwoord te vinden. Als de grootste onduidelijkheden opgelost zijn, begint ronde 3.
3. Degene met de meeste goede antwoorden op de quizvragen mag als eerste een kaartje van de discussievragen omdraaien van een stapel naar keuze. Hij of zij geeft antwoord op de vraag, waarna de rest mag reageren. Vervolgens kiezen de overige spelers om de beurt een kaartje van een van beide stapels. Als een discussievraag herhaalt wat eerder in het gesprek al aan bod gekomen is, mag de speler die aan de beurt is een volgende kaart omdraaien. Dit gaat zo door totdat alle kaartjes omgedraaid zijn.
4. Aan het einde van de discussie komen de spelers samen tot een oordeel over de tekst. In ronde 4 geven ze een oordeel uitgedrukt in sterren en motiveren zij hun keuze.

Deze leesclub werd ontwikkeld door de redactie van LitLab, een digitaal laboratorium voor literatuuronderzoek op de middelbare school. Ga voor meer lesmateriaal naar www.litlab.nl. Een docentenhandleiding en een didactische verantwoording van deze werkvorm zijn beschikbaar via www.litlab.nl/docenten.

Deze leesclub is gratis beschikbaar onder de Creative Commons licentie 'Naamsvermelding-NietCommercieel-GelijkDelen 4.0 Internationaal'.

Inleiding

‘Je weet dat die twee psychopaten die je vorige keer bij je had ook gesneuveld zijn?’ ‘Dat weet ik, ja.’ Hij keek me scherp aan. ‘Waarom noem je ze psychopaten?’ ‘Omdat ze het waren,’ gromde ik. ‘Snotneuzen die je zonder met hun ogen te knippen om zeep helpen als ze de kans krijgen.’

‘Wat denk je van de kerel die de beestachtige moord op de vader van Sarina pleegde?’ ‘Wachtmeester Dobbe is geen psychopaat. Ook geen oorlogsmisdadiger.’ ‘Het lijkt er anders verdomd veel op.’

Merdeka! van Jacob Vis is een verhaal over de Indonesische Onafhankelijkheidsstrijd (1945-1949), verteld door de ogen van de Nederlandse soldaat Jan Bax. Als zoon van Nederlandse ouders in dienst van de Nederlandse Suiker Unie groeide Bax op tussen de suikerplantages bij Bandung, op het eiland Java. Hij zag het voormalige Nederlands-Indië als het ‘Paradijs’ en sprak vloeiend Maleis en Javaans met zijn vrienden en klasgenoten. Jaren later moet hij als dienstplichtige meevechten in het Nederlandse leger tegen zijn oude vrienden.

Voor veel mensen is de oorlog tussen het Nederlandse leger en de troepen van de Indonesische nationalisten een heel pijnlijke periode geweest. Meer dan tweehonderdduizend Indonesiërs, burgers en militairen, stierven door geweld. Volgens schattingen waren Nederlandse militairen verantwoordelijk voor ongeveer de helft van die doden. Bovendien kwam na de oorlog bewijs naar buiten over oorlogsmisdaden van Nederlandse troepen. Deze misdaden waren extra schokkend omdat de Nederlanders zelf pas net waren bevrijd van het geweld van de Nazi's, door de Canadezen. Veel jonge soldaten zagen zichzelf als die Canadese helden toen ze op de boot naar Indonesië stapten, maar bij thuiskomst in Nederland werden ze gezien als onderdrukkers, of zelfs als oorlogsmisdadigers.

Omdat zoveel jonge mannen dezelfde ingrijpende ervaring beleefden spreken we wel van een collectief of cultureel ‘trauma’: het is een wond die niet alleen door individuele mensen maar door een hele cultuur wordt gevoeld. Mede door dit trauma van tienduizenden soldaten en hun families heeft het lang geduurd voordat Nederland verantwoordelijkheid nam voor het geweld. De oorlog werd een taboe, binnen families, maar ook in de kranten en de schoolboeken. Koning Willem-Alexander bood pas in 2020 zijn excuses aan namens Nederland voor het leed dat is aangericht tussen 1945 en 1949.

Met deze roman breekt Jacob Vis het taboe open. In zijn naschrift achterin het boek schrijft de auteur dat zijn roman een verklaring geeft voor het grote verschil tussen de aantallen slachtoffers aan Nederlandse en Indonesische zijde. Hij zet je aan het denken over het verleden door een verhaal te vertellen dat op historische feiten gebaseerd is. Wat wist jij zelf al over deze geschiedenis, en wat heb je daarover geleerd in dit boek? En hoe kan een roman als *Merdeka!* bijdragen aan ons beeld van de geschiedenis?

Ronde 1: Quiz

Draai de 5 kaartjes met quizvragen een voor een om en noteer allemaal het antwoord op een blaadje.

Ronde 2: Vragenrondje

Wat vond je onduidelijk in *Merdeka!*, wat begreep je niet zo goed? Formuleer om de beurt een vraag over de tekst en probeer samen tot een antwoord te komen.

Ronde 3: Discussievragen

De speler met de meeste goede antwoorden op de quizvragen mag als eerste een kaartje omdraaien van een van de twee stapels met discussievragen.

Ronde 4: Oordeel

Geef *Merdeka!* samen een waardering uitgedrukt in sterren. Beargumenteer vervolgens jullie keuze. Wat vonden jullie goed en wat juist minder goed? Heeft de discussie jullie individuele oordeel veranderd, en zo ja, hoe? Probeer voorbeelden en argumenten te halen uit jullie reacties op de discussievragen.

Quizvraag 1

Hoe heet het regiment van Jan Bax?

LitLab

Quizvraag 2

Hoe worden Nederlanders genoemd door de Indonesiërs?

LitLab

Quizvraag 3

Bax sluit een deal met zijn oude vriend Karim. Wat wordt er geruild?

LitLab

Quizvraag 4

Bax weet zichzelf met een list te bevrijden uit handen van de Toradja's. Wat was de list?

LitLab

Quizvraag 5

Wat betekent 'merdeka'?

LitLab

Antwoorden

1. Huzaren van Bredero
2. 'Belanda's'
3. Namen van spionnen voor een krijgsgevangene, Karims schoonzusje, Arya
4. Bax imiteerde als buikspreker de stem van een God (*Puang Matua*)
5. 'vrijheid'

LitLab

Feest der herkenning? 1/8

Wat wist jij al over de geschiedenis van de Indonesische Onafhankelijkheidsstrijd voordat je *Merdeka!* las?

Feest der herkenning? 2/8

Heb jij zelf familie die in Indonesië heeft gewoond, of heb jij Indonesische familiewortels? Zo ja, wat zou jij jouw familie willen vragen over deze oorlog? Zo nee, wat zou jij willen vragen aan mensen buiten jouw familie die de oorlog hebben meegemaakt?

Feest der herkenning? 3/8

Hoe was het voor jou om te lezen over het bloederige geweld tijdens de oorlog?

Feest der herkenning? 4/8

Nadat Bax en zijn collega's de kampong van Sarina hebben verwoest, komen ze terug om de huizen weer op te bouwen. Wat vind jij van die actie?

Feest der herkenning? 5/8

In het citaat uit de inleiding zegt Bax dat Dobbe geen oorlogsmisdadiger is. Wat vind jij?

Feest der herkenning? 6/8

Waar ligt volgens jou de grens tussen oorlogsgeweld en oorlogsmisdaden? Onderbouw je antwoord met voorbeelden uit het boek.

Feest der herkenning? 7/8

Ben jij anders over jezelf of over Nederland gaan nadenken door het lezen van dit boek?

Feest der herkenning? 8/8

Wat is het belangrijkste dat je over de Onafhankelijkheidsstrijd hebt geleerd tijdens het lezen van *Merdeka!*?

Feest der
herkenning? 3/8

Feest der
herkenning? 2/8

Feest der
herkenning? 1/8

Feest der
herkenning? 6/8

Feest der
herkenning? 5/8

Feest der
herkenning? 4/8

Feest der
herkenning? 8/8

Feest der
herkenning? 7/8

Stof tot nadenken? 1/8

Jan Bax protesteert regelmatig tegen de wreedheden van het leger. Zijn er voorbeelden waarbij hij zelf meewerkt aan zulke wreedheden?

Stof tot nadenken? 2/8

Heb jij aanwijzingen dat Bax verandert tijdens het verhaal? Zo ja, wat zijn die aanwijzingen? Zo nee, kun je beschrijven waarom er geen verandering optreedt?

Stof tot nadenken? 3/8

Jacob Vis koos ervoor om *Merdeka!* volledig te vertellen door de ogen van Jan Bax. Kun je een voorbeeld geven van het effect van die keuze op de manier waarop jij als lezer de gebeurtenissen beleeft?

Stof tot nadenken? 4/8

Hoe zou het verhaal veranderen als jij als lezer ook het Indonesische perspectief te zien kreeg? Bijvoorbeeld doordat ook personages als Karim, Sarina of Pika hun kant van het verhaal zouden vertellen.

Stof tot nadenken? 5/8

De auteur beweert dat zijn boek een verklaring geeft voor het feit dat er zo veel doden vielen aan Indonesische zijde. Hoe zou jij die verklaring van het boek in je eigen woorden omschrijven?

Stof tot nadenken? 6/8

Wat is volgens jou het belangrijkste verschil tussen een geschiedenisboek over de Onafhankelijkheidsoorlog en een roman als *Merdeka!*?

Stof tot nadenken? 7/8

Jacob Vis schrijft in zijn naschrift dat de lezer mag bepalen 'wat fictie is en wat werkelijkheid kan zijn'. Kan een (deels verzonden) verhaal als *Merdeka!* onze ideeën over de (echt gebeurde) historische werkelijkheid veranderen, en zo ja, hoe? Zo nee, waarom niet?

Stof tot nadenken? 8/8

Is een roman als *Merdeka!* volgens jou geschikt om als historische bron te lezen? Probeer in je antwoord duidelijk te maken wat je wel en niet kunt leren over de geschiedenis door deze roman te lezen, en onderbouw je antwoord met voorbeelden uit het verhaal.

Stof tot
nadenken? 3/8

Stof tot
nadenken? 2/8

Stof tot
nadenken? 1/8

Stof tot
nadenken? 6/8

Stof tot
nadenken? 5/8

Stof tot
nadenken? 4/8

Stof tot
nadenken? 8/8

Stof tot
nadenken? 7/8